

RAHANDUSE OSAST NSV LIIDU RAHVATULU JAOTAMISEL

Dots., majandustead. kand. R. Hagelberg

Rahanduse ja krediidi kateeder

1. Rahvatulu jaotamise põhiproportsioonid

Sotsialistliku tootmise võimsa arengu tulemusena kasvab kiiretempoliselt NSV Liidu rahvatulu. 1960. aastal moodustas NSV Liidu rahvatulu esialgseil andmeil 144 miljardit rubla,¹ mis 1913. aastaga võrreldes tähendab ligikaudu 27-kordset kasvu.² Niisugune kasvutempo on kättesaamatu ka kõige jõukamatele kapitalistlikkudele riikidele. Nii näiteks kasvas ajavahemikul 1913—1959 USA rahvuslik tulu ainult 3,38 korda ning Inglismaal kõigest 1,94 korda.³

Rahvatulu kiiretempoline kasv on aluseks sotsialistliku tootmise edasisele laiendamisele ja rahva elujärje tõstmisele. Riiklikud ja kooperatiivsed organisatsioonid (arvestamata kolhoose) tegid 1960. aastal kapitaal mahutusi 30,5 miljardi rubla ulatuses.⁴ Suuri kapitaal mahutusi tegid ka kolhoosid. Töötajate reaal tulud on käesoleval ajal ligikaudu 6 korda kõrgemad kui 1913. aastal.⁵ Ühiskondlikest tarbimisfondidest sai NSV Liidu elanikkond 1960. aastal hariduse, meditsiinilise teenindamise, sotsiaalhoolduse jmt. soodustuste näol 24,5 miljardit rubla.⁶

Rahvatulu kiiretempoline kasv on aluseks ka NSV Liidu majandusliku põhiülesande — ajalooliselt lühima aja vältel järele jõuda arenenumatele kapitalistlikele maadele ja neist ette minna too-

¹ NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1960. aasta riikliku plaani täitmise tulemused. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Statistika Keskvalitsuse teadaanne, «Rahva Hää!» nr. 22, 26. jaanuarist 1961.

² Arvutatud Народное хозяйство СССР в 1959 году. Статистический ежегодник, Москва, 1960, lk. 62 ja NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1960. aasta riikliku plaani täitmise tulemuste alusel.

³ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 116.

⁴ NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1960. aasta riikliku plaani täitmise tulemused. Andmed on toodud uues hindade mastaabis.

⁵ Arvutatud Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 80 ja NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1960. aasta riikliku plaani täitmise tulemuste alusel.

⁶ NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1960. aasta riikliku plaani täitmise tulemused. Andmed on uues hindade mastaabis.

dangu mahult ühe elaniku kohta — lahendamisel. 1959. aastal moodustas NSV Liidu rahvatulu ligikaudu 60% USA rahvuslikust tulust. Ühe elaniku kohta arvestatult tuli NSV Liidus rahvatulu kaks korda vähem kui USA-s.⁷ USA-s on rahvusliku tulu iga-aastane kasvutempo paremal juhul 2—3%. NSV Liidus kasvas aga rahvatulu seitseaastaku kahel esimesel aastal keskmiselt 8% aastast kontrollarvudes ettenähtud 7,1—7,4% asemel.⁸

Kasvutempode võrdlusest järeldub, et NSV Liidu majandus areneb ligikaudu 4 korda kiiremini USA majandusest. See tähendab, et NSV Liit ületab USA taseme rahvatulu suuruse poolest ühe elaniku kohta umbes 1970. aastaks ning saavutab kõrgeima elatus-taseme maailmas.

Tähtsat osa etendab sotsialistliku taastootmise protsessis rahvatulu õige jaotamine. Jaotussuhete iseloomu määravad kindlaks antud ühiskondlik-majanduslikus formatsioonis valitsevad tootmissuhted, eelkõige omandisuhted. NSV Liidu rahvatulu jaotamisel ei saa sellepärast esineda niisuguseid antagonistlikke vastuolusid ja disproportsioone nagu neid esineb kapitalistlikus majanduses. Kapitalistlikes riikides omastavad kapitalistid ja mõisnikud, kes moodustavad rahvastiku tühise vähemiku, rahvuslikust tulust enamiku. Nii näiteks moodustas Inglismaa rahvuslik kogutoodang⁹ 1956. aastal 18 962 miljonit naelsterlingit. Sellest kulutati isiklikuks tarbimiseks 12 469 miljonit naelsterlingit, ülejäänud osa kasutasid valitsevad klassid ära kapitalimahutusteks ja mitmesugusteks muudeks vajadusteks. Kuid isiklikuks tarbimiseks kulutatud osast kuulus leibkondadele aastatuluga kuni 600 naelsterlingit, kes moodustasid 65,3% leibkondade koguarvust, ainult 39,6%. Leibkondadele aastatuluga üle 1500 naelsterlingi, kes moodustasid kõigest 2,4% leibkondade koguarvust, kuulus aga 13,1% tuludest.¹⁰

NSV Liidus kuulub kogu rahvatulu kõigile töötajatele. Ligikaudu $\frac{3}{4}$ sellest kulutatakse töötajate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamiseks. Ülejääv osa kuulub samuti töötajatele ning suunatakse tootmise laiendamiseks ja muude ühiskondlike tarvete rahuldamiseks.

NSV Liidu rahvatulu jaotamise põhiküsimuseks on ühiskonna arenemise objektiivsetest vajadustest tulenevate õigete väärtusliste kui ka naturaalsete jaotusproportsioonide kehtestamine.¹¹

⁷ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 117.

⁸ NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1960. aasta riikliku plaani täitmise tulemused.

⁹ Rahvuslik kogutoodang (gross national product) on kodanliku statistika poolt kasutatav mõiste, mis on rahvuslikust tulust suurem amortisatsiooni ja kaudsete maksude summa võrra.

¹⁰ Экономика капиталистических стран после второй мировой войны. Статистический сборник, Москва, 1959, lk. 857, 858 ja 865.

¹¹ Käesolevas artiklis ei võeta tema sisu piiritlemise eesmärgil vaatluse alla rahvatulu naturaalsed jaotamist.

Rahvatulu jaotamine järgneb vahenditult tootmisele. Rahvatulu esmase jaotamise tulemusena kujunevad materiaalse tootmise sfääris tegutsevate töötajate tulud (v) ja avaldub puhastulu (m). Viimane jaguneb omakorda ettevõtete puhastulude ehk kasumiks (m_1), riigi puhastulude ehk käibemaksuks¹² (m_2), sotsiaalkindlustuse makseteks (m_3) ja krediitprotsendiks (m_4).

Rahvatulu esmase jaotamise põhiproportsioonideks, nagu võib järeldada eeltoodust, on seega:

1) proportsioon materiaalse tootmise sfääri töötajate tulude ehk vajaliku produkti (v) ja sotsialistliku ühiskonna puhastulu ehk lisaproducti (m) vahel;

2) proportsioon ettevõtete puhastulu ehk kasumi (m_1) ja riigi puhastulu ehk käibemaksu (m_2) vahel.

Puhastulu ülejäänud koostisosad (m_3 , m_4) on väikese osakaaluga ning ei oma rahvatulu esmasel jaotamisel määravat tähtsust.

Vajaliku ja lisaproducti vahelise proportsiooni kujundamisel on põhinõudeks tööjõu taastootmiseks vajalike kulude katmine, ilma milleta on võimatu ükskõik missuguse tootmisprotsessi edasine jätkamine. Kuid sotsialistlikus majanduses ei piirdu vajaliku produkti suurus ainult nende miinimumnõuetega. Temas nähakse ette ka töötajate elatustaseme tõstmiseks vajalikud vahendid.¹³ Seda tõendab ilmekalt töötajate säästude kasv. 1960. aasta lõpuks oli NSV Liidu hoiukassades üle 52 miljoni isikliku konto hoiuste kogusummaga 10,9 miljardit rubla.¹⁴

Töötajate elatustaseme tõstmiseks suunatavate vahendite osatähtsus vajalikus produktis tõuseb järjekindlalt. Selle suuna üheks iseloomulikumaks näiteks on käesoleval ajal läbiviidav madalamalpalgaliste töötajate palga tõstmine. Samuti tõendab seda töötajate säästude eriti kiiretempoline kasv viimastel aastatel. Nii suurenesid töötajate hoiused hoiukassades käesoleva seitseaastaku kahe aasta jooksul 2,2 miljardi rubla võrra¹⁵ ehk 25 protsenti.

Kasumi ja käibemaksu vahelise proportsiooni kujundamisel on põhieesmärgiks riigi ja isemajandavate ettevõtete huvide õige kooskõlastamine. Tuleb luua soodsad tingimused riigi rahaliste vahendite tsentraliseeritud fondi hõlpsaks moodustamiseks ning tagada ka isemajandavatele ettevõtetele vajalikud vahendid ja materiaalne huvitatus.

Eelmise põhiproportsiooniga võrreldes on kasumi ja käibe-

¹² Olemasolevas majandusteaduslikus kirjanduses nimetatakse käibemaksu üldreeglina riigi tsentraliseeritud puhastuluks. Niisugune piiritlemine on ebatäpne, sest peale käibemaksu tsentraliseeritakse riigi rahaliste vahendite tsentraliseeritud fondidesse ka osa ettevõtete kasumist jmt. tulud. Need tulud kokku moodustavad riigi tsentraliseeritud puhastulu. Sellepärast on õigem nimetada käibemaksu vastandina ettevõtte puhastulule lihtsalt riigi puhastuluks.

¹³ Vt. ka Политическая экономия социализма, Москва, 1960, lk. 294.

¹⁴ В. Гарбузов, Финансовая система перед новыми задачами. «Финансы СССР» 1961, № 1, lk. 13.

¹⁵ Samas.

maksu vaheline proportsioon paindlikum, sest riigi rahaliste vahendite tsentraliseeritud fondi on võimalik moodustada ka kasumieraldiste arvel. Põhiliseks suunaks on kasumi osatähtsuse tõus puhastulu kogusummas. 1940. aastal näiteks oli kasumi osatähtsus 23,6%, 1959. aastal aga 42,5%.¹⁶

Kasumi osatähtsuse suurenemine on ühelt poolt ettevõtete töö kvalitatiivse paranemise, s. o. omahinna alandamise ja rentaal-luse tõusu tulemuseks. Teiselt poolt iseloomustab ta ettevõtete isemajandamisõiguste suurenemise materiaalsel katel.

Rahvatulu esmane jaotus ei kindlusta ühiskonna kõigi vajaduste rahuldamist. Esmase jaotamise tulemusena rahuldatakse (väärtuselises vormis) lihtsa taastootmise vajadused, osa laiendatud taastootmise vajadustest (ettevõtte oma kasumi arvel tehtavad kapitaalvahetused ja käibevahendite juurdekasv) ning mõningal määral ka sotsiaal-kultuurilisi vajadusi (ettevõttefondi arvel tehtavad sotsiaal-kultuurilised kulud jmt.). Rahuldamata jääb suur osa laiendatud taastootmise vajadustest, enamik sotsiaal-kultuurilisi vajadusi ning kõik riigikaitse vajadused.

Esmasele jaotamisele järgneb rahvatulu ümberjaotus. Lõplike tulude kujundamise ja kõigi ühiskondlike vajaduste rahuldamise eesmärgil toimub mõningate tulude ümberjaotamine isegi mitmekordselt.¹⁷

Rahvatulu ümberjaotamise mõiste sisu kohta on majandusteadlaste hulgas lahkavamiisi. Rida autoreid (Gratšov, Fedotov, Šifrin jmt.) peavad ümberjaotuseks ainult niisugust jaotust, kus jaotusprotsessi käigus toimub omandivormi muutumine või tulude suunamine materiaalse tootmise sfäärist mittetootmissfääri.¹⁸ Teised autorid (Kuts, Eidelman, Plõševski jt.) peavad ümberjaotuseks ka vahendite tootmisharudevahelist, tootmisharudesisest ning territoriaalset ümberpaigutamist.¹⁹

Rahvatulu ümberjaotamine toimub sellepärast, et rahuldada esmaste tulude arvel rahuldamata jäänud vajadusi. Järelikult tuleb ümberjaotamise all mõista igasugust esmaste tulude ümberpaigutamist, mis on tingitud nende arvel rahuldamata jäänud vajaduste rahuldamisest. Sotsialistliku majanduse spetsiifika tõttu, kus domineerib sotsialistlik omandivorm, ei pruugi ümber-

¹⁶ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 799 alusel.

¹⁷ Mitmekordselt ümberjaotatavate vahendite hulka kuuluvad mittetootmissfääris töötajate poolt tasutud maksud, nende poolt tarbitud teenuste eest makstud tasu, osa käibemaksust, mittetootmissfääri ettevõtete poolt riigieelarvesse tehtavad maksed jmt. vahendid.

¹⁸ Ф. Грачев, О распределении и перераспределении национального дохода при социализме. «Финансы СССР» 1957, № 7; М. Федотов, И. Шифрин, О понятиях распределения и перераспределения национального дохода. «Финансы СССР» 1957, № 12.

¹⁹ В. Куц, К вопросу о распределении и перераспределении национального дохода при социализме. «Финансы СССР» 1957, № 3; М. Эйделман, Об исчислении общественного продукта и национального дохода в союзных республиках. «Вестник статистики» 1958, № 11; Б. П. Плывшевский, Распределение национального дохода в СССР, Москва, 1960.

jaotamine endaga tingimata kaasa tuua kapitalismile iseloomulikku omanikuvahetust.

Ümberjaotamise põhisuundadeks on:

1) tulude ümberpaigutamine, mis on seotud omandivormi muutmisega (kolhooside, kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide ning elanikkonna maksud riigielarvesse);

2) tulude suunamine materiaalse tootmise sfäärist mittetootmissfääri (haridusele, tervishoiule, riigikaitsele jne.);

3) tulude rahvamajandusharude ja tootmisharude vaheline ümberpaigutamine riikliku sektori sisemuses (põllumajandusest tööstusesse, kergetööstusest rasketööstusesse jne.);

4) tulude ümberpaigutamine tootmisharude sisemuses (ühe soovhoosi kahjumite katmine teiste soovhooside kasumite arvel jt.);

5) tulude territoriaalne ümberpaigutamine (ühe piirkonna väljaarendamine teistes piirkondades loodud puhastulu arvel).

2. Rahvatulu jaotamise kanalid

Rahvatulu jaotamine, s. o. esmane ja ümberjaotamine toimub kolme põhilise jaotuskanali kaudu. Nendeks on:

1) hindade süsteem;

2) rahandussüsteem;

3) teenuste osutamine.

Ülalmärgitud jaotuskanalite olemasolu ei ole majandusteadlaste hulgas erilist poleemikat põhjustanud. Kuid esineb ka üksikuid teistsuguseid seisukohti. Nii näiteks arvab G. Totšilnikov,²⁰ et hinna ja rahandussüsteemi kaudu toimuv ümberjaotamine on üks ja sama protsess.

Selles arvamuses on ratsionaalne tõetera, sest hinna kaudu toimival rahvatulu ümberjaotamisel etendab aktiivset osa käibemaks, mis on samaaegselt riigielarve tuluks. Kui hind langeb kokku väärtusega, siis on hinna ja käibemaksu abil teostatav rahvatulu ümberjaotamine tõepoolest ühtne protsess. Kuid siis ei tule hindade süsteem rahvatulu ümberjaotamise iseseisva kanalina enam üldse arvesse.

Kui hind erineb väärtusest, siis saadakse ühtedes tootmisharudes loodud puhastulu kätte teistes tootmisharudes üle väärtuse kehtestatud hindade kaudu.²¹ Sellest ümberjaotamisest ei võta rahandussüsteem otseselt osa. Rahandussüsteem hakkab ümberjaotamisest osa võtma siis, kui käibemaks kantakse riigielarvesse. Kuid see on juba uus ja eelmisest eraldatud jaotusprotsess.

²⁰ Г. Точилников, Перераспределение национального дохода и общегосударственные финансы. «Финансы СССР» 1957, № 12.

²¹ Hinna kõrvalekaldumise puhul väärtusest muutub käibemaks sisuliselt esmasest tulust sekundaarseks, ümberjaotamise tulemusena kujunevaks tuluks. Kuid rahvamajanduse ulatuses tervikuna jääb ta esmaseks tuluks, sest nendes rahvamajandusharudes ja ettevõtetes, kus hind on alla väärtuse, on esmased tulud vastavalt väiksemad.

Eespool märgitud rahvatulu jaotamise kanalitest on osatähtsuse ja ümberjaotamise mehhanismi poolest kõige tagasihoidlikum osa teenustel. See sõltub põhiliselt elanikkonna poolt, osalt ka ettevõtete ja asutuste vahendite (nagu ettevõttefondi, ametiühingute vahendite jms.) arvel tarbitavate teenuste hulgast (elamukommuunal-, transpordi-, side-, kultuurialased jms. teenused). Antud momendi seisukohalt on see võrdlemisi püsiv suurus, sest teenused ei oma esemelist vormi. Nad on üksnes kohapeal tarbitavad ning neid ei saa koguda tagavaraks.

Tuleb märkida, et teenuste kaudu ümberjaotatav rahvatulu osa on käesoleval ajal veel suurel määral sõltuv teenuseid osutavate ettevõtete võimsusest. Elanikkonna kasvavaid vajadusi ei rahuldata veel küllaldasel määral. Vastavalt teenuseid osutavate ettevõtete võimsuse kasvule kasvab edaspidi kindlasti ka teenuste kaudu ümberjaotatav rahvatulu osa.

Hindade kaudu toimub rahvatulu ümberjaotamine käesoleval ajal põhiliselt tootmisvahendeid ja tarbimisesemeid tootvate ettevõtete vahel. Osa tootmisvahendite hinnad on kehtestatud alla väärtuse ning osa tarbimisesemete hinnad üle väärtuse. Osa tootmisvahendite tootvates ettevõtetes loodud puhastulust saadakse seega kätte tarbimisesemeid tootvate ettevõtete või varumis-, varustus-turustus- ja kaubandusorganisatsioonide kaudu.²²

Akadeemik S. Strumilini hinnangu kohaselt ²³ oli mõned aastad tagasi rühma A osatähtsus rahvatulus alla hinnatud enam kui 4% ja rühma B osatähtsus üle hinnatud ligikaudu 18% võrra.

Hindade kaudu toimuv rahvatulu ümberjaotamine on osaliselt paratamatu. Kuid tema osatähtsusega liialdamine toob endaga kaasa väärnähtusi.

Kõigepealt põhjustab hinna liigne kõrvalekaldumine väärtusest moonutusi rahvamajanduslikes proportsioonides. Ametliku statistika andmeil oli 1959. aastal NSV Liidu rahvatulu tootmise struktuuris üksikute rahvamajandusharude osatähtsus järgmine: tööstus 52,7%, põllumajandus 20,9%, ehitus 10,2%, transport ja side 4,8%, muud rahvamajandusharud (kaubandus, varumine jt.) 11,4%.²⁴ Tuleb arvata, et nendes andmetes on tegelikust väiksemana näidatud põllumajanduse ja ehituse osa ning suurendatud muude rahvamajandusharude osa.

Rahvatulu liigne ümberjaotamine hindade kaudu on negatiivne ka selle poolest, et ta ei allu otsesele planeerimisele ega ole ka täpselt arvestatav.

Peale selle põhjustab hinna kaudu toimuv rahvatulu ümberjaotamine sageli riiklikke dotatsioone või süsteemisest vahendite ümberpaigutamist, mis mõjub kahjustavalt isemajandamisele.

²² Puhastulu üleandev lüli sõltub sellest, kes on käibemaksu maksjaks.

²³ С. Струмилин, Закон стоимости и измерение общественных издержек производства в социалистическом хозяйстве. «Плановое хозяйство» 1957, № 2.

²⁴ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 78.

Oleme arvamusel, et hindade kaudu toimuv rahvatulu ümberjaotus ei peaks olema omaette eesmärgiks. Teda tuleb esmaste tulude ümberjaotamiseks kasutada ainult niivõrd, kuivõrd seda tingivad objektiivsed vajadused.

Meie arvates on nendeks objektiivseteks vajadusteks peamiselt:

1) teatud kaupade pakkumise ja nõudmise reguleerimine, mis tuleneb nende defitsiitsusest (sõiduaudod jms.). Selle suuna osatähtsus väheneb järjekindlalt;

2) teatud kaupade tarbimise piiramine, mis on tingitud liigse tarbimise kahjulikkusest (alkohoolsed joogid jms.). Selle suuna osatähtsus võib väheneda kooskõlas inimeste teadlikkuse kasvuga;

3) teatud kaupade tarbimise soodustamine, viies selleks nende hinna alla väärtuse. Nende hulka kuuluvad mitmesugused rahvatarbekaubad (leib, kütus, lasterõivad, sool jmt.) kui ka osa tootmisvahendeid;

4) õigete hinnaproportsioonide kujundamine ühesuguse kasutamisetstarbe ja ligilähedase tarbimisväärtusega, kuid erineva tootmiskulude taseme ja väärtusega kaupade suhtes (kütuse mitmesugused liigid jt.).

Põhilist osa rahvatulu jaotamisel, sealhulgas ka ümberjaotamisel, etendab rahandussüsteem.

3. Rahanduse osast rahvatulu jaotamisel

Rahandussüsteemi juhtiv osa rahvatulu jaotamisel tuleneb tema seostest sotsialistliku rahvamajanduse kõigi sfääride ja lülidega. Tähtsat osa etendab sealjuures ka rahanduse kaudu toimuva jaotamise suur paindlikkus ja allutatud planeerimisele.

Tuleb märkida, et rahanduse osa on rahvatulu jaotamisel viimase ajal järjekindlalt tõusnud. Selle konkreetseks näiteks on rahaliste suhete ringi laienemine masina-traktori jaamade reorganiseerimise ja nende makstava naturaaltasu kaotamise tulemusena ning järkjärguline otsesele rahalisele tasule üleminek kolhoosides.

Rahvatulu esmane jaotus toimub põhiliselt materiaalse tootmise sfääri ettevõtete rahanduse kaudu. Selle konkreetseks väljendusvormiks on toodangu realiseerimisest saadavate rahaliste sissetulekute kasutamise suunamine. Sissetulekute kaetakse materiaalsed tootmiskulud (c), makstakse välja töötasu (v), tehakse sotsiaalkindlustuse eraldised (m_3), tasutakse krediidiprotsent (m_4). Kui käibemaksu (m_2) tasumine on pandud ettevõtetele, siis kannab ettevõtte oma rahalistest sissetulekutest riigielarvesse ka selle summa. Juhul kui käibemaksu võtmine toimub ringlussfääris, siis täidab selles osas jaotusfunktsiooni ringlussfääri ettevõtete rahandus. Alati kuulub ettevõtete rahanduse kompetentsi ka ettevõtte puhastulu ehk kasumi (m_1) jaotamine.

Ainult väike osa rahvatulu esmasest jaotusest toimub väljaspool ettevõtete rahandust. Siia kuulub kolhoosnikute isiklikes abi-

majandites, tööliste ja teenistujate põllumajanduslikes abimajandites jms. majapidamistes loodud tulude jaotamine. Kuid 1959. aasta andmetel moodustas niisuguste majapidamiste osatähtsus rahvatulus kõigest 0,01%.²⁵ Peale selle toimub väljaspool ettevõtete rahandust ka kolhoosnikute naturaaltasu vormis läbiviidav tulude jaotus. Viimase osa aga väheneb käesoleval ajal väga kiiretempoliselt. Eesti NSV-s näiteks rakendas 1960. aastal otseselt rahalist tasu juba $\frac{2}{3}$ kolhoosidest.²⁶

Juhtivat osa etendab rahandussüsteem ka rahvatulu ümberjaotamisel. Akadeemik S. Strumilini poolt tehtud arvutuste kohaselt²⁷ jaotati rahandussüsteemi keskseima lüli, s. o. riigieelarve kaudu ümber 1932. aastal 46% ja 1940. aastal 54% rahvatulust. 1957. aastal moodustasid riigieelarve tulud 56% NSV Liidu rahvatulust.²⁸ Umbes samal tasemel on olnud riigieelarve osa rahvatulu jaotamisel ka viimastel aastatel.

Peale riigieelarve võtavad rahvatulu ümberjaotamisest osa veel rahandussüsteemi teised lülid: riiklik kindlustus, sotsiaalkindlustus, riiklik krediit.²⁹ Ehkki nende lülide osatähtsus on väike ning kajastub lõpptulemusena osaliselt ka riigieelarves, tõstavad nad mõningal määral siiski rahandussüsteemi üldist osa.

Rahandussüsteemi osa ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu jaotamisel iseloomustab kokkuvõtlikul kujul joonis (vt. lk. 29).

Kõige peamist osa etendab rahvatulu ümberjaotamisel riigieelarve. 1961. aastal moodustab rahvatulu maht plaani kohaselt ligikaudu 160 miljardit rubla, riigieelarve tulud aga 79 miljardit rubla.³⁰ Seega jaotab riigieelarve ümber umbes 50% rahvatulust. Suurema osa eelarve tuludest, s. o. 91,2%, moodustavad laekumised sotsialistlikust majandusest. Sealhulgas on käibemaks 31,3 miljardit rubla ehk 39,6%, kasumieraldised 19,0 miljardit rubla ehk 24,1%, kolhooside ja kooperatiivsete organisatsioonide maksud ning riiklike ettevõtete sotsiaalkindlustuse maksed 17,9 miljardit rubla ehk 22,7%. Elanikkonna vahendeid laekub 1961. aasta riigieelarvesse kõigest 6,9 miljardit rubla ehk 8,8% kõigest tuludest.³¹

Riigieelarve kulud on 1961. aastal 77,6 miljardit rubla, mis moo-

²⁵ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 64.

²⁶ Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee esimese sekretäri seltsimees I. Käbini ettekanne NSV Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenumil. «Rahva Hääl» nr. 13, 15. jaanuarist 1961.

²⁷ С. Струмилин, Закон стоимости и измерение общественных издержек производства в социалистическом хозяйстве. «Плановое хозяйство» 1957, № 2.

²⁸ Б. П. Плывшевский, Распределение национального дохода в СССР. lk. 176.

²⁹ Riikliku krediidi ja sotsiaalkindlustuse kaudu toimuv ümberjaotus kajastub lõpptulemusena ka riigieelarves. Riikliku kindlustuse kaudu toimuv ümberjaotus kajastub riigieelarves ainult osaliselt.

³⁰ В. Гарбузов, Финансовая система перед новыми задачами. «Финансы СССР» 1961, № 1, lk. 5, 7.

³¹ Samas, lk. 7, 12.

rubla.³³ Sotsiaal-kultuurilistest kuludest kaetakse riigieelarve kaudu enamik, 1959. a. andmeil 88%.³⁴ Sama kehtib ka halduskulude kohta. Riigikaitsekulud kaetakse kõik riigieelarve arvel.

Kõigi ülalmärgitud vajaduste rahuldamine ja kulude katmine toimub domineerivas osas ühiskonna puhastulu arvel. Elanikkonna vahendid, nagu nägime eespool, võtavad sellest osa äärmiselt piiratud ulatuses. Seoses töölistelt ja teenistujatelt võetavate maksude järkjärgulise kaotamisega väheneb elanikkonna osa edaspidi veelgi. 1960. ja 1961. aastal läbiviidud ja läbiviidava maksude ärakaotamise ja vähendamise tulemusena tõusevad 1961. aastal töötajate sissetulekud ligikaudu 552 miljoni rubla võrra.³⁵

1965. aastal lõpetatakse täielikult tulumaksu ning lastetute ja vähelapseliste NSV Liidu kodanike maksu võtmise töolistelt ja teenistujatelt ning nendega võrdsustatud isikutelt. Edaspidi jääb kehtima veel põllumajandusmaks ja koopereerimata käsitööliste maksustamine. Kuid need maksud ei oma niivõrd tähtsust rahvatulu ümberjaotamise kuivõrd just nende alade töötajate tulude reguleerimise (maksunduspoliitika) seisukohalt.

Rahandussüsteemi teistest lülidest on suure praktilise tähtsusega riiklik kindlustus, eriti tsentraliseeritud kindlustusfondi loomine koöperatiiv-kolhooslikule sektorile, eelkõige kolhoosidele. Mõningane tähtsus on tal ka elanikkonna vara ja elu kindlustamisel. Väärib märkimist, et riikliku kindlustusega on käesoleval ajal haaratud kõik kolhoosid ja üle 12 miljoni inimese. 1960. aastal maksti nendele kindlustushüvitustena välja 468 miljonit rubla.³⁶

Riikliku sotsiaalkindlustuse kaudu kindlustatakse töölisi ja teenistujaid ja nende perekonnaliikmeid vanaduse, haiguse ja muude töövoime kaotamise juhtude vastu. Kulude katteallikaks on puhastulu. 1959. aastal kulutati sotsiaalkindlustuse eelarve alusel 6,4 miljardit rubla, sealhulgas toetusteks 1,7 miljardit ja pensionideks 4,4 miljardit rubla. Koos sotsiaalhoolduse vahenditega, mis sisuliselt on samasugust sotsiaal-majanduslikku laadi, kulutati 1959. aastal 9,4 miljardit rubla.³⁷

Sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalhoolduse eesmärgil ümberjaotatav rahvatulu näitab Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse suurt hoolt ühiskonna töövoimetute liikmete eest. 1959. aastal said selle kaudu vahendeid ligikaudu 20 miljonit pensionäri, kellest 12,4 miljonil oli pension peamiseks sissetulekuks.³⁸

³³ В. Гарбузов, Финансовая система перед новыми задачами. «Финансы СССР» 1961, № 1, lk. 15.

³⁴ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 803—806.

³⁵ В. Гарбузов, Финансовая система перед новыми задачами. «Финансы СССР» 1961, № 1, lk. 12.

³⁶ Samas, lk. 14. Andmed uues hindade mastaabis.

³⁷ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 805—806. Kõik summad on toodud uues hindade mastaabis.

³⁸ О распределении населения СССР по общественным группам, отраслям народного хозяйства и занятиям и об уровне образования работников физического и умственного труда. Сообщение Центрального статистического управления при Совете Министров СССР. «Вопросы Экономики» 1961, № 1, lk. 59.

Riikliku krediidi süsteem võtab rahvatulu ümberjaotamisest osa hoiuste püsiva jäägi juurdekasvu ja elanikkonna poolt riigilae- nudesse mahutatavate vahendite hulga muutumise kaudu.

Riigilaeenude osa on elanikkonna hulgas eeltellimiste korras realiseeritava riigilaeenu ärajätmise tulemusena viimastel aastatel järjekindlalt vähenenud. See on nõukogude riigi jõukuse kasvu otseseks tunnuseks. 1959. aastal laekus elanikkonna hulgas sula- raha eest realiseeritavast 3%-lisest sisevõidulaenust riigieelar- vesse 160 miljonit rubla, kuid elanikkonnale maksti võitute ja kus- tatusloosimiste teel välja 690 miljonit rubla.³⁹ Seega toimub käesoleval ajal elanikkonnalt varem laenuks saadud vahendite tagasimaksmine.

Elanikkonna sissetulekute kasvu tulemusena suurenevad hoiuste püsivad jäägid pidevalt. See annab võimaluse tõmmata osa elanikkonna säästudest riigieelarvesse, kasutades neid mitmesuguste ühiskondlike vajaduste katteallikana. 1961. aasta plaani kohaselt peab niisugune ümberjaotamine toimuma ligikaudu 900 miljoni rubla suuruses summas.⁴⁰ Edaspidi võib loota selle jaotussuuna osatähtsuse järjekindlat suurenemist.

Kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil etendab rahandussüsteem rahvatulu jaotamisel juhtivat ja järjest kasvavat osa. Selle abil kindlustatakse kommunistliku ülesehitus- töö kõigi lõikude täielik ja õigeaegne varustamine vajalike finants- ressurssidega.

О РОЛИ ФИНАНСОВ В РАСПРЕДЕЛЕНИИ НАРОДНОГО ДОХОДА

Р. Хагельберг

Резюме

Среди каналов распределения народного дохода СССР руководящая роль принадлежит финансам. Это объективно обосновывается тем, что финансы связаны со всеми сферами и звеньями социалистического народного хозяйства. Кроме того это объясняется и тем, что распределение через финансовую систему является гибким и подчиняется планированию. Особый рост роли финансов в распределении народного дохода замечается в последнее время. Конкретным примером этого является расширение сферы денежных отношений в связи с реорганизацией ма-

³⁹ Народное хозяйство СССР в 1959 году, lk. 800—801. Andmed on uues hindade mastaabis.

⁴⁰ В. Гарбузов, Финансовая система перед новыми задачами. «Финансы СССР» 1961, № 1, lk. 13.

шинно-тракторных станций, постепенный переход к прямой денежной оплате труда в колхозах и др.

Первичное распределение народного дохода в своей подавляющей части происходит через каналы финансов предприятий сферы материального производства. Руководящую роль имеют финансы и в перераспределении народного дохода. Так, например, через государственный бюджет перераспределялось в 1923 году 46% и в 1940 году 54% народного дохода. В настоящее время все доходы государственного бюджета составляют примерно 50% народного дохода СССР. Другие каналы перераспределения народного дохода (система цен, оплата услуг) имеют при этом относительно незначительный удельный вес.

Доля, перераспределяемая через оплату услуг, определяется в настоящее время еще в основном мощностью обслуживающих предприятий. Удельный вес этого канала в дальнейшем, имея в виду степень удовлетворения потребностей населения, будет возрастать. Перераспределение народного дохода через механизм цен должно, по нашему мнению, уменьшаться и ограничиваться лишь объективными потребностями общества (регулирование спроса и предложения дефицитных товаров, ограничение потребления некоторых товаров, создание благоприятных условий потребления некоторых товаров, образование правильных соотношений цен).

В период развернутого строительства коммунизма постепенно изменяется и характер действия финансов в перераспределении народного дохода. При мобилизации доходов увеличивается удельный вес чистого дохода социалистических предприятий и постепенно уменьшается доля доходов (особенно доля налогов) населения. При расходовании средств увеличивается удельный вес народного хозяйства, особенно же — общественных фондов потребления. Через финансовую систему обеспечиваются необходимыми средствами все потребности коммунистического строительства.